

۹۰۶۲ - شماره ثبت
۲۶۶۱ - شماره ثبت
۹۵۶۰
۲۶۶۱
۵۱۶۰۶۹۵
۹۷۷۱
۳۰۲۰۷۷۹

آشنایی با علوم قرآنی

ویرایش چهارم

مطابق با سرفصل دروس دانشگاهی

تألیف:

دکتر سید محمد رادمنش

استاد دانشگاه تهران

فهرست مطالب

		۶۱
۱۱	فصل دوم	۱۵
۱۱۸	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۲۱	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۲۵	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۲۸	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۳۸	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۳۸	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۳۸	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۱۳۲	مباحثی در اعجاز و عقلانیت و توحید آیه در آیه ۱	۲۵
۹	مقدمه مؤلف	۲۵
۱۱	دبیاچه	۲۵
۱۲۵	فصل اول	۲۵
۱۲۵	مباحثی در کیفیت وحی و چگونگی گردآوری و تدوین قرآن کریم	۲۵
۱۲۵	بخش نخست: مباحثی در معنای وحی	۲۵
۱۲۷	مشخصات وحی و فرق آن با کشف و الهام	۵۸
۱۲۸	ممیزات و حالات اهل ریاضت	۵۸
۳۰	حالات پیامبر در هنگام نزول وحی	۱۱
۳۱	اوقات نزول وحی	۲۱
۳۵	چگونگی وحی بر پیامبران و پیامبر اکرم (ص)	۱۱
۳۶	معنای وحی از نظر مفسران	۱۰۱
۳۷	سخن گفتن از ورای حجاب	۵۰۱
۳۹	چگونگی نزول وحی بر پیامبر اکرم (ص)	۱۰۱
۴۰	بانگ جرس	۷۰۱
۴۱	تمثل به بشر	۱۰۱
۴۲	هیأت حقیقی وحی	۱۱۱
۴۳	وحی، کارکردی ارتباطی	۱۱۱
۴۴	بخش دوم: کاتبان وحی و جمع آوری قرآن	۲۱۱
۴۷	کاتبان وحی	۲۱۱
۴۸	نوشت افزار	۲۱۱

۴۹	به حافظه سپردن قرآن در زمان رسول خدا(ص)
۵۱	عوامل سرعت در حفظ قرآن
۵۲	۱ - جمع آوری قرآن در زمان رسول خدا(ص)
۵۵	تدوین علوم قرآن بعد از رحلت پیامبر
۵۸	نام‌های قرآن کریم
۶۷	سوره‌های قرآن
۶۷	حکمت تعیین سوره‌ها
۶۸	نام سوره‌های قرآن
۶۹	شناخت سوره و آیه
۷۰	۱ - اعلام عجز از جانب قرآن به مخالفان
۷۱	۲ - آسان ساختن حفظ و از بر کردن قرآن
۷۱	۳ - ویژگی‌های خاص هر سوره...
۷۶	خواتم سُور
۷۷	نام‌گذاری سُور به اعتبار دیگر
۷۹	آیه‌های قرآن کریم
۸۵	بخش سوم: شأن نزول
۸۵	نمونه‌هایی از شأن نزول آیات
۹۲	فایده و اهمیت اطلاع از شأن نزول آیات
۹۶	تعدد سبب و وحدت نزول
۱۰۱	بخش چهارم: نزول و تنزیل قرآن
۱۰۱	زمان بعثت، معنی انزال قرآن و فرق آن با تنزیل
۱۰۵	دلایل نزول تدریجی
۱۰۷	روایات
۱۰۷	نظر عالمان
۱۰۸	گونه‌های مختلف تدرج و ترتب در آیات
۱۱۱	حکمت‌های نزول تدریجی قرآن
۱۱۴	۱ - حکمت‌هایی که به رسول خدا(ص) اختصاص می‌یابد
۱۱۴	۲ - حکمت‌هایی که اختصاص به قرآن دارد
۱۱۶	۳ - حکمت‌هایی که اختصاص به مردم دارد
۱۱۷	حکمت نزول اجمالی

فصل دوم

۱۱۹	مباحثی در اعجاز و فضایل و خواص قرآن کریم
۱۲۱	بخش نخست: اعجاز قرآن کریم
۱۲۵	قرآن معجزه پیامبر خاتم
۱۲۸	معنای لغوی و اصطلاحی اعجاز
۱۲۸	اعجاز به معنای لغوی
۱۲۸	اعجاز به معنای اصطلاحی
۱۳۲	نیاز به معجزه
۱۳۲	۱ - نیاز پیغمبر به معجزه
۱۳۴	۲ - نیاز مردم به معجزه
۱۳۵	قرآن معجزه بزرگ و باقی
۱۳۶	تحدی یا دعوت به نظیر آوری در قرآن
۱۳۶	۱ - موضوع تحدی
۱۳۷	۲ - جهت تحدی
۱۳۹	وجوه مختلف اعجاز قرآن
۱۴۱	جنبه‌های لفظی
۱۴۲	بلاغت و فصاحت قرآن
۱۴۵	نظام قانونگذاری قرآن
۱۴۹	قصص قرآن و اخبار غیبی آن
۱۵۲	نمونه‌هایی از اعجاز و راهنمایی‌های علمی قرآن
۱۵۵	قرآن نمونه برتر هدایت
۱۵۸	بخش دوم: مقام قرآن و ویژگی‌های آن
۱۵۹	فضیلت و برتری‌های آن
۱۶۴	بخش سوم: خواص قرآن
۱۶۴	خواص مربوط به کلیت قرآن

فصل سوم

۱۶۷	مباحثی در نقطه‌گذاری و قاریان سبعة و...
۱۶۹	بخش نخست: نقطه‌گذاری و اعراب‌گذاری

۱۶۹	اعراب و اعجام
۱۷۰	تاریخ اعراب‌گذاری و نقطه‌گذاری
۱۷۲	تقسیم و تحزیب قرآن
۱۷۴	بخش دوم: علم قرائت (قرائات)
۱۸۰	بخش سوم: قاریان هفتگانه
فصل چهارم	
آشنایی با اصطلاحات و علوم قرآنی	
۱۸۵	آیات مکی و مدنی
۱۸۷	فواید تقسیم‌بندی سوره‌ها و آیات مکی و مدنی
۱۸۸	ویژگی‌های آیات مکی
۱۹۲	ویژگی‌های سوره‌ها و آیات مدنی
۱۹۴	محکم و متشابه
۱۹۷	راهنمایی و روش معصومان در باب متشابهات
۲۰۰	معنای تأویل
۲۰۴	راسخان در علم از زبان چند حدیث
۲۰۹	نمونه‌هایی از آیات متشابه
۲۱۰	ناسخ و منسوخ
۲۱۲	مبانی نسخ
۲۱۳	نمونه‌های نسخ قرآن به قرآن
۲۱۶	انواع دیگر نسخ
۲۱۶	تقدیم و تأخیر در قرآن
۲۱۸	وجوه مخاطبات قرآن
۲۲۱	امثال قرآن
۲۲۵	سوگند در قرآن
۲۳۰	عام و خاص
۲۳۳	مجمل و مبین
۲۳۶	مطلق و مقید
۲۳۹	منطوق و مفهوم قرآن
۲۴۱	مشکل
۲۴۴	

۲۴۹	حقیقت و مجاز
۲۵۳	وجوه و نظایر
فصل پنجم	
تفسیر، تأویل و ترجمه قرآن کریم	
۲۵۷	بخش نخست: تفسیر و تفاسیر از قرآن کریم
۲۵۹	تفاسیر مشهور در قرون مختلف
۲۶۳	تفسیر کشف الاسرار
۲۶۷	تفسیر ابوالفتوح رازی
۲۶۸	تفسیر تبیان
۲۶۹	مجمع البیان لعلوم القرآن
۲۷۰	تفسیر کشاف زمخشری
۲۷۴	تفسیر گازر
۲۷۶	سیر تفسیر و ویژگی‌های آن در قرن اخیر
۲۷۹	نمونه‌هایی از تفاسیر معاصر
۲۸۱	تفسیر المنار
۲۸۲	تفسیر طنطاوی
۲۸۳	المیزان فی تفسیر القرآن
۲۸۴	تفسیر پرتوی از قرآن
۲۸۶	تفسیر نوین
۲۸۷	تفسیر نمونه
۲۸۸	بخش دوم: تأویل
۲۹۰	بخش سوم: ترجمه قرآن کریم
۲۹۶	علوم لازم برای ترجمه قرآن
۲۹۸	مهم‌ترین ترجمه‌های معاصر قرآن کریم به فارسی
۲۹۹	مقایسه ترجمه آیه‌الکرسی از چند مترجم

قرآن نوری است که فروغ آن هرگز فرو نمیرد و چراغی است که افروختگی اش کاهش نپذیرد و دریایی است که ژرفای آن را کس نداند و راهی است که پیمودنش رهرو آن را به گمراهی نکشاند و پرتوی است که فروغ آن تیرگی نگیرد... و هدایت ارجمندی است که پیروانش را شکست و ناپایداری نباشد و حقی است که پیروانش را زیان و خواری نباشد، قرآن معدن ایمان است و چشمه سار دانش... و دریایی است که بر دارندگان آب آن را خشک نگرداند.

باغستان داد است و بنیاد اسلام...

از خطبه ۱۹۸ نهج البلاغه

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه مؤلف

مجموعه حاضر که تجربه سالها تدریس علوم قرآنی در رشته ادبیات فارسی در دانشگاه تهران است حاوی مباحثی است مهم راجع به شناخت مقام والای کلام الهی و ادراک عظمت این معجزه باقی.

سعی و همت این جانب در تهیه و تألیف این کتاب بر آن بوده است که یک سلسله مباحث مربوط به علوم قرآنی را که فهم و تحقیق آنها مورد علاقه فراوان دانشجویان عزیز ماست به ترتیبی صحیح و بیانی روشن و فصیح، با استفاده از منابع معتبر و اصیل به رشته تحریر درآورم. لذا در این کتاب پس از ذکر عباراتی در باب فضائل قرآن و ویژگی های آن ابتدا پدیده وحی را که نخستین موضوع و اساس همه موضوعات و مسائل علوم قرآنی است مورد بحث قرار داده ام، و نشانه های روشن و دقیق وحی را با توجه به سطوح و انواع آن در آیات، و فرق وحی را با جنبه های مختلف تفکرات بشری بطور خلاصه شرح نموده ام. پس از آن موضوع اعجاز و معنای حقیقی آن، با اشاره به جهات گوناگون اعجاز، و اینکه قرآن چگونه و به چه دلیل معجزه باقی پیامبر خاتم است مورد توجه طالبان قرار گرفته است، و آنگاه شأن نزول آیات که خود جهتی از جهات اعجاز قرآن را آشکار می سازد.

از مسائل مهم دیگر در علوم قرآنی که دارای ارج و اهمیت خاصی است موضوع محکمت و متشابهات قرآن است و نیز موضوع تفسیر و تأویل که راه تحقیق را در این کتاب بزرگ هدایت و فهم حقایق زندگی را برای طالبان حق و حقیقت باز می کند، و راسخان در علم و پیشوایان

حقیقی جامعه بشری را که عالمان و عاملان واقعی قرآنند به جهانیان معرفی می نماید و از همین طریق است که یک برنامه وسیع و صحیح را که با منطق و علم و اخلاق و شرافت و عزت انسانی همراه است ارائه می دهد.

در بخش دیگری از این کتاب روش جمع آوری قرآن از همان روزهای نخستین وحی مورد بحث قرار گرفته است. به ویژه، از آن جهت که قرآن حاضر در میان مسلمانان جهان همان قرآن وحی الهی است که بدون هیچ تحریف و بی هیچ زیادت و نقصانی از طریق پیامبر عظیم الشان (ص) به دست ما رسیده است و مورد استناد و استشهاد همه امامان و پیشوایان برحق بعد از آن حضرت و دانشمندان اسلامی در قرون متمادی تا به امروز بوده است.

فصل دیگر از این تألیف به بحث در نخستین علوم از علوم قرآنی، یعنی علم تفسیر، از زمان رسول اکرم (ص) به بعد و مختصری از تفاسیر و مفسران مهم در قرون مختلف اسلامی اختصاص یافته است. و نیز بحثی کوتاه را راجع به (وجوه و نظایر در قرآن) آورده ام تا این بحث مقدمه ای بر کتاب دیگری باشد در زمینه نکات ادبی قرآن. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.**

ضمناً یادآوری می شود که در چاپ جدید این کتاب، نظرهای اصلاحی همکاران ارجمند و محققان صاحب اندیشه مورد استفاده قرار گرفته است و مباحث کتاب مطابق سرفصل های مصوب شورای انقلاب فرهنگی می باشد.

در خاتمه از همه آنان که در کار چاپ این کتاب سهمی بسزا از کوشش و زحمت داشته اند، سپاسگزاری می کنم و توفیقات بیشتر آنان را در نشر علوم و فرهنگ اسلامی از پروردگار مهربان خواهانم. و نیز شوق و همت فراوان جوانان و دانشجویان عزیزمان را در راه آشنا شدن به این سرچشمه نور و دانش و سعادت جاوید از باری تعالی مسألت دارم.

دکتر سید محمد رادمش

دانشگاه تهران

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دیباچه کتاب

مباحثی در فضایل و مزایای قرآن کریم

«كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ»^۱.

این کتابی است که بر تو نازل کرده ایم تا مردم جهان را از تاریکی های جهل و کفر و فساد به سوی روشنایی علم و ایمان و صلح، به فرمان پروردگارشان درآوری، به راه خداوند عزیز و حمید.

«هَذَا تِبْيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ»^۲.

این قرآن بیان حقیقتهاست برای عموم مردم، و هدایت و اندرز بزرگی است برای پرهیزکاران.

«وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِّلْمُسْلِمِينَ»^۳.

ما این کتاب آسمانی را بر تو نازل کرده ایم که بیانگر کامل و همه جانبه برای هر امری از امور زندگی است، و هدایت کامل، و بشارت و نوید برای تمام مسلمانان.